

TINERETUL SEVERINEAN ȘI IDEALUL UNITĂȚII NAȚIONALE LA ÎNCEPUTUL VEACULUI XX. NOI ASPECTE DOCUMENTARE¹

dr. Gheorghe Dumitrașcu
dr. Stoica LASCU*

Începutul veacului al XX-lea este însoțit de acțiunea concertată a unor multitudini de mijloace având drept scop, toate, întreținerea neatinsă a flăcării idealului unității naționale a tuturor provinciilor românești, a cuprinderii în cadrul aceluiasi stat a românilor de pretutindeni. Diversitatea manifestărilor culturale², în primul rând, continua lărgire a paletelor de exprimare nu lăsau nici o îndoială asupra ideii ce domina societatea românească din interiorul țării ca și în afara granițelor ei de atunci – desăvârșirea făuririi statului național unitar.

Demersul acțiunilor culturale – fie că avea girul Academiei Române³ fie al unor instituții cu bogate tradiții în acest sens, precum ASTRA și Liga Culturală⁴, fie că erau evidențiate prin intermediul unor manifestări specifice, precum serbări naționale (în 1904, la Putna, în 1906 – la București și Constanța⁵), sau prilejuite de vizitele regășenilor în Transilvania și Bucovina și ale românilor de aici în Țară⁶ – atestă cu putere amplitudinea preocupărilor

---

¹ Material redactat în vara anului 1987; nepublicat.

* Prof. univ. dr.- Membru corespondent al Academiei Oamenilor de Știință din România.

² Vezi V. Curticăpeanu, *Rolul științei și culturii în lupta românilor pentru libertate și unitate națională*, în „Era socialistă”, 61, nr. 20, 1981, pp. 26-29.

³ Șt. Pascu, *Academia Română și unitatea națională*, în „Studii și articole de istorie”, XXIX, 1975, pp. 5 - 10.

⁴ V. Netea, C. Gh. Marinescu, *Liga culturală și Unirea Transilvaniei cu România*, Editura Junimea, Iași, 1978, *passim*; P. Matei, *ASTRA și rolul ei în cultura națională (1860-1950)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, *passim*; P. Dan, *Asociații, cluburi, ligi, societăți. Dicționar cronologic*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, mai ales pp. 55-67, 171-174, 221, 272-274, 286-288 ș.a.

⁵ Vezi Gh. Dumitrașcu, St. Lascu, *Românii dintre Dunăre și Mare, solidari cu dezideratul înfăpturii unității naționale a tuturor românilor*, în „Revista muzeelor și monumentelor. Muzeu” XX, nr. 10, 1983, pp. 37-42; St. Lascu, *Idealul Unirii, Unirea într-un ideal*, în „Tomis”, XXI, nr. 12 (202), 1986, p. 13.

⁶ N. Iorga, *Orizonturile mele. O viață de om așa cum a fost*. Editura Minerva, București, 1972, pp. 339-340; la Turnu Severin, de pildă, 1899, corul din Lugoj, condus de I. Vidu, este cu entuziasm întâmpinat, pentru ca în anul următor să se facă aici și o excursie sub auspiciile ASTREI (condusă de Partenie Cosma); în 1902, la rîndul lor, severinenii fac o vizită la Lugoj, respectiv corul Societății „Doina”, condus de I. Șt. Paulian (*apud* V. Nețea, *Spre unitatea statală a poporului român. Legături politice și culturale între anii 1859-1918*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, pp. 441, 496); tot în 1902, mai mulți profesori

opinieii publice românești, a factorilor culturali, decizionali și coordonatori în cultivarea în rândurile întregii societăți a sentimentelor patriotice de întreținere a idealului unității naționale până în cele mai îndepărtate colțuri ale românității.

În susținuta și ampla mișcare națională ce s-a constituit ca un adevărat corolar al evoluției vieții publice în primul deceniu și jumătate al veacului nostru un rol deosebit de activ l-a avut tineretul liceal, elevii și școala în general⁷. Liceele, ca instituții educativ-instructive cu mare influență și prestigiu în perioada de care am amintit, au fost gazdele unor susținute (și cu mare ecou în rândurile opiniei publice) manifestări patriotice – șezători, serbări, întruniri – sau organizatoare de excursii în Transilvania și Bucovina, ce aveau, toate, drept scop, evidențierea unor puternice sentimente de solidaritate cu frații români din provinciile subjugate în general cu români de pretutindeni, ca și încheierea de legături și prietenii între aceștia și cei din Țară.

În rândurile acestor instituții școlare un loc aparte revine vestitului Liceu „Traian” din Turnu Severin, constituit ca atare în 1893, prin transformarea Gimnaziului local⁸. Nu este rostul rândurilor de față a releva meritele deosebite ale acestui liceu în istoria învățământului românesc, lucru evidențiat în valoroase lucrări de specialitate⁹, consemnat în memoriile unora dintre iluștrii săi elevi¹⁰. Vrem să reținem atenția doar asupra uneia din laturile

---

secundari din Transilvania au vizitat Liceul „Traian”, la adresa căruia au avut „aprecieri din cele mai frumoase” („Dreptatea”, X, nr. 429, 12 mai 1902, p. 2).

⁷V. Popeangă, *Rolul școlii româneștidin Transilvania în formarea generației Unirii*, în „Revista de pedagogie”, XXVII, nr. 11, 1978, pp. 8-11.

⁸ N. Andrei, Gh. Pârnuță, *Istoria învățământului din Oltenia*, vol. II, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1981, p. 243.

⁹ *Ibidem*, pp. 243-257; vezi și P. Rășcanu, *Istoricul învățământului secundar*, Iași, 1906, pp. 28-31; *Istoricul Liceului „Traian” din Turnu Severin (1883-1903)*, Tip. și Legătoria de Cărți Luisa I. Cuțui, Turnu Severin, 1904.

¹⁰ „Liceul se bucura de faimă mare, de când cu direcția profesorului Theodor Costescu, care se prezentase la o defilare de 10 mai, în Capitală, cu „micii dorobanți” în uniformă și cu arma la umăr, stîrnind admirația asistenței repetîndu-și demonstrația și la Palat, umplînd presa cu ecouri în genere favorabile și beneficiind, printre altele, și de intrarea lor în literatură” (este vorba de cunoscuta schiță *Emulațiune*, publicată de I. L. Caragiale la 29 mai 1900, în „Universul”) (Ș. Cioculescu, *Amintiri*, Editura Eminescu, București, 1981, p. 72); „Printre profesorii foarte învățați, îl voi pomeni pe Constantin Armașu, de istorie, care ne făcea advărate prelegeri *ex catedra*” (*Ibidem*, p. 73); vezi și A. Costea, *Idei și atitudini progresiste în activitatea unor cadre didactice ale Liceului „Traian”*, în xxx *Contribuții ale cadrelor didactice și cercetătorilor de istorie mehedințeni la îmbunătățirea cunoașterii istoriei locale*, Drobeta-Turnu Severin, 1974, pp. 41-49; O. Vișan, *Teodor Costescu*, în „Școala Mehedințului”, mai 1976, pp. 50-53; sub titlul *Liceul Traian în Capitală*, o gazetă

activității liceului severinean, ce se constituia, de fapt, și într-un interesant laborator de experimente pedagogice la sfârșitul secolului trecut¹¹; este vorba de inițierea unei corespondențe interșcolare, în „ideea de a dezvolta la elevi spiritul de prietenie față de colegii lor din alte ținuturi”¹².

Inițiativa aparține directorului T. Costescu și profesorului de istorie C. Armașu (și acesta director între 1901 și 1903) și a debutat în 1900. „Noi profesorii urmăream prin aceasta un dublu scop: didactic și național. Predarea limbii române, a istoriei române, a geografiei, înmulțirea cunoștințelor în genere trebuie să fie o urmare a acestui contract sufletesc între tineri de aceeași națiune, geografice foarte diferite – *explicită în chip clar scopurile originalului experiment profesorul C. Armașu, într-o scrisoare trimisă lui N. Iorga, la 16 iunie 1904*. Sentimentul unității de neam și de limbă trebuie să fie întărit, și încă prin o formă mai puternică decât ce ne rezervă până acuma școala noastră, a predării de pe catedră. Astăzi, după patru ani de experiență, se poate aprecia efectele minunate ale corespondenței. Elevii se silesc să se exprime într-o formă corectă românească, să-și înmulțească cunoștințele și să le aprofundeze. Sentimentele iubirii de neam – *continuă C. Armașu* – i-a făcut pe corespondenții noștrii din acest an să ne ceară cu entuziasm a le procura mijloace spre a merge la 3 iulie la Putna, pentru a se întâlni acolo cu colegii lor din liceale din Ungaria, de a asista la serbările patriotice și de a cimentea prietenia lor cu amicii depărtați înaintea mormântului sfințit de toată suflarea românească. Dorința lor am satisfăcut-o în parte; trei din elevii noștrii au mers la Putna și s-au întâlnit cu trei din corespondenții lor din Blaj și Teiuș. Actualmente călătoresc în Transilvania, vizitează orașele mai importante și la urmă se vor urca la munte la stâna unuia din corespondenți. Pentru a se cunoaște și de alții ce se interesează de învățământul nostru, am publicat în Anuarul liceului nostru o mică dare de seamă a corespondenței școlare pe acest an, împreună cu două scrisori trimise una din Blaj și alta din Bitolia. Din ele se poate vedea ce idei și ce simțăminte animă pe tinerii noștrii elevi. Pentru această idee, a unei înfățișări puternice a tinerilor elemente școlare din

---

severineană detaliază prezența liceenilor din Turnu-Severin la serbarea de la 10 mai 1900, când au fost chemați și la Palat, „unde li s-a oferit o masă”; a doua zi, la 11 mai, „micii dorobanți” au dat „o strălucită serbare la Ateneu” („Dreptatea”, VIII, nr. 331, 14 mai 1900, p. 2)

¹¹ Între altele, la acest liceu s-a experimentat sistemul de apreciere și notare a cunoștințelor elevilor, stabilit în 1898 respectiv se reduceau treptele de notare de la 10 la 5 (N. Andrei, Gh. Pârnuță, *op. cit.*, p. 247).

¹² *Ibidem*, p. 250. Inițiativa este consemnată și în presa locală severineană, atunci când, în 1902, se arăta: „Mai mulți dintre elevii liceului au stat în corespondență inter-școlară cu colegii ai lor de la liceale din Macedonia, sub conducerea profesorilor” („Dreptatea”, X, nr. 437, 7 iulie 1902, p. 1).

toate regiunile locuite de români, să poată triumfa e nevoie să fie introdusă în toate școlile secundare din țară. Urmărind acest scop, m-am și adresat câtorva persoane al căror nume și situații sunt de natură a asigura triumful acestei idei. Deoarece cunosc entuziasmul cu care luptați pentru chestiunile ce interesează neamul nostru, îmi permit – *se arată în încheerea scrisorii trimise de profesorul severinean lui N. Iorga* – a vă ruga sub o formă pe care veți crede-o mai nimerită să ajutați la răspândirea acestei idei în lumea noastră”¹³.

Într-adevăr, cei mai buni elevi ai Liceului „Traian” au întreținut corespondențe cu elevi români ce frecventau școlile din Transilvania¹⁴, dar și din Macedonia¹⁵ aspect asupra căruia vom insista în rândurile de față.

---

¹³ *Scrisori către N. Iorga, 2 (1902-1914). Documente literare*, Ediție îngrijită de B. Theodorescu, Editura Minerva, București, 1979, pp. 12-13.

¹⁴ În 1902, deja elevul Gh. Popescu din clasa a VI-a este evidențiat pentru corespondența purtată cu elevii școlilor române din Blaj și Teiuș (*Anuarul Liceului „Traian” din Turnu Severin pe anul 1901-1902*, p. 9, *apud* N. Andrei, Gh. Pârnuță, *op. cit.*, p. 250).

¹⁵ Despre situația școlilor române din Peninsula Balcanică, respectiv din cadrul Imperiului otoman, vezi M.N. Cordescu, *1866-1906, Istoricul școalelor române din Turcia, Sofia și Turtucaia din Bulgaria și al seminarilor de limbă română din Lipsca, Viena și Berlin*, Tipografia Curții Regale, F. Göbl Fii, București, 1906, *passim*. Vitregiile istorice au făcut ca unitatea geopolitică și spirituală a românității orientale, a străromânilor scoborâtori din vestitele neamuri antice ale tracilor și românilor să fie sparte în a doua jumătate a mileniului trecut - prin pătrunderea neamurilor barbare (mai ales a slavilor). Ramura sud-dunăreană a unitarului corp etnic – romanizat pe altoiul viguros al tracilor – avea să fie nevoită să se retragă din fața înaintării migratorilor, încă păgâni, stabilindu-se, treptat, tot mai în josul Peninsulei Balcanice, unde mai trăiesc și astăzi, în mare număr, respectiv în Jugoslavia, Grecia, Albania și – mai puțini – în Bulgaria. În cursul evului mediu, numeroase sunt izvoarele istorice contemporane, bizantine sau occidentale, ce atestă prezența vlahilor la sudul Dunării și în josul Peninsulei Balcanice (în Macedonia, Epir și Tesalia, în mijlocul popoarelor grec, albanez și macedonean) nu numai ca etnie distinctă, dar și prin manifestări politice cu larg ecou în epocă. Este suficient a aminti, de pildă, în acest context, *Vlahiile* din diferitele țări ale Greciei continentale de astăzi sau contribuția hotărâtoare a elementului vlah (aromân) la punerea, în secolul al XII-lea, a bazelor *Imperiului vlaho-bulgar*, întemeiat de familia vlahă a Asăneștilor. În timpul dominației otomane în Peninsula Balcanică, vlahii – ale căror ocupație principală era păstoritul și comerțul, dar se descurcau foarte bine și în căvănărit și meșteșuguri (în special în baterea argintului și în zidărie) – obțin, ca și frații lor nord-dunăreni – pe alte coordonate însă – însemnate privilegii concretizate, în primul rând, într-o largă autonomie – în semn al respectului ce-l impuseseră otomanilor prin simțul lor înnăscut al dreptății și demnității, al nesupunerii la împilare și complacere în situații umile. Începând cu jumătatea secolului trecut, interesul învățaților europeni, al oamenilor politici și de cultură români, pentru starea națională, morală și materială a românilor balcanici, puțin manifestată până atunci, capătă extensiuni majore. Începutul îl fac revoluționarii pașoptiști; la 25 octombrie 1849, N. Bălcescu îi scria lui I. Ghica, din Paris: „Eu aveam hotărârea, venind la Constantinopol, de a mă așeza între Cuțo-Vlahi, căci socot de neapărat a delvelopa (*sic!*) naționalitatea într-acest avanpost al românismului”; câteva luni mai târziu, la 13 ianuarie 1850, vizionarul pașoptist revine într-o scrisoare, atunci când scria: „Hotărîrea lui Ionescu

„Activitatea pe care o desfășuram acolo în depărtata Macedonie a avut răsunet” – avea să declare, peste ani, artistul poporului Ion Manolescu¹⁶. De aici, din Turnu Severin, s-a purtat o intensă corespondență cu elevii din Bitolia, Ohrida, Ferica, Crușova, Samarina, Veles, Gopeși, Moloviște, cu elevi ai școlilor comerciale române de la Ianina și Salonic.

Conform mărturiilor – mai puțin cunoscute¹⁷ ale lui Adrian D. Bumbesti, fost elev al Liceului „Traian”, corespondența interșcolară văzută ca „un mijloc de educație patriotică”, a debutat cu elevii din Macedonia: „Firește, au fost preferați, mai întâi, frații din Macedonia, cei mai îndepărtați și mai necăjiți, pe vremurile acelea”. Primii patru corespondenți din partea Liceului „Traian” au fost desemnați dintre elevii fruntași ai claselor a VI-a și a VII-a, respectiv Titu Axente, Ioniță Petrescu, Sever Armășescu și Romulus

---

/de la Brad/ e bună dar ar trebui să nu uiți ce ți-am scris și de Cuțo-Vlahi”, cerînd să se trimită în mijlocul lor „un om zdravăn, să ne facă un raport asupra stării morale și politice a lor, apoi am căuta o școală ș să dăm de lucru la atîția tineri ce mor de foame.” După 1860 – cînd se înființează la București un *Comitet macedo-român*, ce număra printre membrii personalități precum C.A. Rosetti, Chr. Tell, C. Bolliac, D. Bolintineanu –, preocupărilor oamenilor politici și de cultură români pentru îmbunătățirea vieții spirituale a românilor balcanici sporesc considerabil. În 1864 este înscrisă în bugetul statului român și suma de 14.000 lei, destinată deschiderii *primei școli românești din Balcani* – respectiv în comuna Tîrnova (lîngă Bitolia), condusă de D. Atanasescu; în anul următor, este înființat în capitala tinerei Românie moderne, București, prima școală destinată pregătirii tinerilor aromâni sud-dunăreni, ce aveau să devină, apoi, învățători în localitățile românești sau locuite și de români în Peninsula Balcanică; primii învățători vlahi sînt I.S. Tomescu, la Avdela (1867), D. Cosmescu, la Gopeși (1868), A. Mărgărit, la Vlaho-Clisurs (1868), C. Tomara, la Ohrida (1868), Șt. Cionescu, la Crușova (1868) etc. În 1868, apariția „Albinei Pindului”, condusă de poetul și publicistul de origine aromână Gr. H. Granda, vestește începutul unei fructuoase jurnalistic circumscrise preocupărilor neamului românesc în Balcani, după cum înființarea, la 23 septembrie 1879, la București, a *Societății de cultură macedo-română*, va avea un efect stimulator notabil pentru atenția tot mai sporită din partea oficialităților și a opiniei publice naționale față de soarta românilor sud-dunăreni, aflați în pierdere a identității naționale. Acestor preocupări de ordin patriotic venea să le răspundă și inițiativa profesorilor și elevilor din Turnu Severin (din ampla bibliografie aferentă problematicii sintetizate mai sus, notăm doar câteva titluri: Th. Capidan, *Macedoromânii. Etnografie, istorie, limbă*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă, București, 1942; St. Diamandi, *Oameni și aspecte din istoria aromânilor*, Editura „Cugetarea”, București, f.a. /1940/; T. Papahagi, *Macedo-românii sau aromânii*, Editura „Cartea Românească” /Seria „Cunoștința folositoare. Din lumea largă”/, București f.a. /1928/; I. Nenițescu, *De la Românie din Turcia Europeană, Studiu etnic și statistic asupra aromânilor*, Institutul de arte grafice, Carol Göbl, București, 1895; A. Hâciu, *Aromânii, Comerț, industrie, arte, expansiune, civilizație*, Focșani, 1936; G. Murnu, *Studii istorice privitoare la trecutul românilor de peste Dunăre*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Nicolae-Șerban Tanașoca, Editura Academiei R.S.R., București, 1984; ș.a.).

¹⁶ *Apud* N. Andrei, Gh. Pârnuță, *op. cit.*, p. 250.

¹⁷ Adr. D. Bumbesti, *Patriotismul de altă dată. Pagini și imagini din trecut*, în *Almanahul aromânesc*. 1928, Institutul de arte grafice „Îndreptarea”, București, 1928, pp. 137-151.

Popescu, „care erau aleși să corespundă cu patru elevi de la Bitolia, dintre care mi-amintesc pe Marcu Beza, C. Noe și I. Manolescu (artistul dramatic)”. Mai târziu s-au stabilit legături și cu elevi din Transilvania – Blaj, Beiuș, Dej, Brad ș.a. În 1902-1903, corespondența cu elevii din Macedonia s-a extins și între severinenii din cursul inferior și cei de aici; de pildă, memorialistul la care ne referim întreține corespondență cu Teju Sterie, elev în clasa a III-a a Gimnaziului de la Ianina. „Primirea scrisorilor de peste hotare *era o neînchipuită de mare sărbătoare sufletească pentru noi* (subl.n.). Scrisorile sosite, spre a fi cetite, sburau din mână în mână și erau sorbite cu nesațiu și emoțiune”. De remarcat, faptul că s-a înființat apoi un „album al corespondenței interșcolare”, în care se transcriau cele mai bine scrise scrisori. Își poate închipui oricine – *își aduce aminte, peste ani, A.D. Bumbăști ce întrecere era între elevii* – corespondenți, ca să poată dobândi „cinstea” de a li se consacra numele în albumul corespondenței, care era păstrat ca un talisman de iubire de neam, în biblioteca liceului. După 2-3 ani de la înființarea corespondenței interșcolare, numărul elevilor corespondenți se număra cu zecile”¹⁸.

Între cei mai activi corespondenți din Turnu Severin s-a numărat și eminentul elev Gh. Ionescu (Șișești), savantul agronom de mai târziu (1885-1967)¹⁹. Începutul corespondenței sale datează încă din toamna anului 1901, ea fiind susținută cu mai mulți elevi din Macedonia; scrisoarea unuia dintre aceștia, Nicolae Vangheli, devine publică prin inserarea în Anuarul Liceului „Traian” pe anul școlar 1901-1902, elevul român din Balcani scriindu-i, între altele, că „Iubirea noastră de patrie și limbă a fost nețărmuită. Aromânii vă datorează lumina lor. Apostolii macedoneni aci s-au cultivat și au învățat să-și iubească țara. Cu lacrimi în ochi, românii își amintesc de nemuritorul Dimitrie Bolintineanu, un sfânt pentru noi, care a cercetat toate părțile macedone pe unde se aflau români”; adresându-se „bunului” său coleg din Turnu Severin, autorul scrisorii ține să releve că, pe calea schimbului de scrisori, se asigură „un mijloc sigur prin care ne putem arăta sentimentale și dragostea de limba română”²⁰.

---

¹⁸ *Ibidem*, p. 138.

¹⁹ Pe larg, V. Mihalca, Sp. Ionescu-Șișești, *Gh. Ionescu-Șișești*, Editura „Ceres”, București, 1974, *passim*.

²⁰ *Apud* N. Andrei, Gh. Pârnuță, *op. cit.*, p. 251. La 8 mai 1904, la Turnu Severin are loc o serbare dată în scopul strângerii de fonduri necesare sprijinirii corespondenței interșcolare și a excursiilor școlare; în cuvântul său, elevul Gh. C. Ionescu-Șișești din clasa a VII-a, avea să mărturisească: „Sînt fericit, sînt foarte fericit. Azi puserăm piatra pe care o să clădim templul înfrățirii și al dragostei. Ziua de azi e pentru noi ziua înflinirii intelectuale. De aici înainte ne vom comunica frățește cel ce vedem și simțim. Fie ca aceste comunicări să ne înveselească

În rândurile de față dorim a completa seria de scrisori din cadrul menționatei corespondențe interșcolare prin relevarea conținutului a trei dintre ele.

Respectiv, este vorba de trei scrisori (două fragmentar păstrate) trimise de neobositul Gh. C. Ionescu (Șișești) – acesta, în semn de prețuire față de susținuta corespondență interșcolară, este răsplătit, în 1904, cu o excursie, amintită de C. Armașu în scrisoarea către N. Iorga, la Putna și în Transilvania²¹, impresiile respective de călătorie fiind, mai apoi, în 1905, publicate într-o carte având titlul *Note de drum*, cu larg ecou în rândurile severinenilor²² – corespondentului, elev și el, Nicolae Tanașoca, din Salonic²³.

În scrisoarea păstrată integral, expediată la 19 februarie 1903 din Turnu Severin, Gh. C. Ionescu (Șișești) relevă motivațiile ce au stat la inițiativa corespondenței interșcolare în cauză – întărirea legăturilor între români de pretutindeni, în credința că generația lor va fi martora și făuritoarea idealului unirii tuturor românilor, pregătirea sufletească a Marii Uniri constituind idealul ce și-l propunea schimbul de scrisori inițiat de Liceul

---

inima, să ne îmbogățească mintea, să ne întărească în sentimentale de iubire, de limbă și de neam” (*apud* V. Mihalca, Sp. Ionescu-Șișești, *op. cit.*, p. 32).

²¹ Într-o scrisoare trimisă lui N. Iorga, la 15 martie 1905, studentul român din Transilvania Alex. Cziple, avea să amintească și el despre corespondența cu „colegii din T. Severin”, consemnând, în plus, că „De la Putna ne-au întovărășit și corespondenții noștri din Turnu Severin (erau trei, între care și Gh. Ionescu-Șișești – n.n.). Au venit trei inși ajutorați de liceu să cunoască românii de dincolo de Carpați. Pretutindeni i-am dus la hora țărănească, le-am căutat prilej să cunoască pe deplin țărănimea. Le-am plăcut foarte mult dirlaiurile din Maramureș. Am citit și din colecția mea; am cules vreo 15 balade, o mulțime de dirlaiuri, de strigături, descîntece cîteva. Colegii din T. Severin și-au exprimat mirarea că nu le publica, zicînd că publicarea produselor populare din Maramureș e neînconjurat de lipsă. Le-am răspuns: «Publicarea costă bani, Mecenați însă sînt puțini». Acuma mi-am adus aminte de discuția din vacanță cu frații din T. Severin. Cît folos ar aduce darea în vileag a poeziei, obiceiurilor maramureșene!» (*apud Scrisori către N. Iorga...*, p. 80).

²² Sub titlul *Un frumos început*, o gazetă severineană insera, însoțită de comentarii, *prefața* la acest volum, semnată de G. Coșbuc: „În editura revistei «Șezătoarea Săteanului» din Gorj a apărut broșura *Note de drum*, a tînărului și distinsului absolvent al Liceului Gh. C. Ionescu din Șișești. În o frumoasă limbă cu un cald sentiment românesc și cu un vădit spirit de observație domnia sa expune călătoria ce-a făcut, ca elev al Liceului Traian, în vara anului 1904, în Bucovina, Maramureș și Ardeal” („*Libertatea*”, I, nr. 23, 10 septembrie 1905, p. 2).

²³ Drogheristul N. Tanașoca s-a născut la Veria, în Grecia, la 22 martie 1887 și a încetat din viață la Constanța, la 26 octombrie 1971. A urmat cursurile Școlii Comerciale din Salonic (înființată în 1899), pentru ca după primul război mondial să se stabilească la Constanța unde a avut o drogherie; nu a fost căsătorit, ca și sora sa, cu care a locuit în aceeași casă. Hazardul a făcut – mulțumită, totuși, informațiilor lect. univ. dr. Mircea Peahă, rudă apropiată – să putem vedea fragmente doar din corespondența comercială și particulară a lui N. Tanașoca, inclusiv cele trei scrisori ce au rămas din corespondența cu Gh. C. Ionescu (Șișești).

„Traian” din Turnu Severin; partea a doua a scrisorii cuprindea un rezumat al unei conferințe a lui B. Delavrancea, ținută la Ateneul din localitate având drept subiect *Doina românească*.

Fragmentul din scrisoarea a doua nu este datat; inimiosul Gh. C. Ionescu (Șișești) îl informează pe N. Tanașoca în legătură cu planul editării unei reviste școlare la Turnu Severin²⁴, ca organ al liceelor din întreaga țară. De asemenea, scrisoarea – care este, după natura informațiilor conținute în ea, anterioară verii lui 1902 – înserează amănunte relativ la înjgheburile corespondenței interșcolare și între elevii români din Macedonia și din Transilvania.

Al treilea fragment de scrisoare – care este, totuși, și cea mai întinsă – cuprindea câteva chestiuni relative la încercarea de explicare a psihologiei poporului român. În încheierea acestor succinte considerații prilejuite de aducerea în circuitul istoriografic a unor mărturii mai puțin cunoscute subsumate mari mișcări naționale de la începutul veacului având drept scop conștientizarea de sine a românilor de pretutindeni, întărirea lor sufletească în lupta pentru înfăptuirea idealului național, mărturii ce pun, o dată în plus, în evidență puternica personalitate, manifestată din tinerețe, a viitorului savant Gh. C. Ionescu (Șișești), este util a releva, credem, una din urmările imediate ale desfășurării corespondenței interșcolare inițiate de liceenii și profesorii din Turnu Severin.

Prin 1904-1905, Gh. C. Ionescu (Șișești), împreună cu alți liceeni, pun bazele unei așa-zise *Charta rotunda* – în fapt, un caiet care trecea „din mână în mână, din oraș în oraș – în țară și în Ardeal – și în care, pe rând, se trata o aceeași chestiune, de preferință cu caracter național, cultural, etc”²⁵. Din nefericire, cele trei volume (tema celui de al doilea volum era *Unirea tuturor românilor*) se vor pierde (s-au vor fi distruse) în timpul primului război mondial; având exemplul colegilor severineni, liceenii din București (foști elevi la Liceul „Traian”), „cari aveau strânse legături de corespondență cu frații macedoneni, au înființat *Cercul Charta rotativa*”, din inițiativa căruia,

---

²⁴ Este vorba de apariția a patru numere doar (1 mai-septembrie 1903) din revista „Școala secundară”.

²⁵ Ad. D. Bumbești, *op. cit.*, p. 140. Într-o altă scrisoare, tot către N. Iorga, studentul Al. Cziple (își efectua studiile la Budapesta), îi comunică acestuia, la 15 aprilie 1905: „Ne-am înțeles câțiva tineri de dincoace și câțiva din Regat să aducem în circulație de mult uitată (sic!) „*Charta rotundă*”, e în drum deja: din Cluj a pornit spre Blaj, de acolo a sosit aici, eu o voi trimite în București, de acolo se întoarce prin T. Severin înapoi la Cluj. Din Cluj fratele Dan, student în drept, scrie în „*Chartă*” că vă roagă, dacă la vară faceți călătorie prin Ardeal, să ne primiți de „tovarăși”. E prea frumos planul, i-am dori foarte mult realizarea, dar chiar pentru că e prea frumos, mi se pare că nu se poate ajunge îndeplinirea-i” (apud *Scrisori către N. Iorga...*, p. 81).

în septembrie 1906, sunt invitați într-o excursie, gratuită, circa 100 de tineri aromâni din Balcani – în majoritate corespondenți ai tinerilor severineni și bucureșteni.

La Constanța, București și Turnu Severin, tinerilor vlăstare ale românilor sud-dunăreni li se rezervă primiri sărbătorești, din partea oficialităților și a mii de alți români. Primirea la Constanța a luat „caracterul unei adevărate sărbători naționale (...). Ziua de 3 septembrie a fost pentru constănțeni o zi memorabilă: era întâia oară când portul nostru maritim, primea un grup atât de însemnat de frați din îndepărtata Macedonie, veniți din dragoste nemărginită pentru metropola Românismului”²⁶.

De remarcat că la Turnu Severin, „Entuziasmul și ospitalitatea Severinenilor atinsese apogeul tuturor manifestațiunilor de dragoste, cu care au fost primiți Macedo-Românii în Țară” (...),” C. Armașu, conducătorul corespondenței interșcolare a avut, cu acea ocaziune, deosebita satisfacțiune de profesor și român, să vadă roadele inițiativei la care a colaborat cu entuziasm și perseverență, alături de inimiosul director al liceului, D-l Th. Costescu²⁷. Într-adevăr, o bine meritată răsplată, o firească încununare a unei inițiative patriotice, pregnant educative, pornită de la Turnu Severin și care, iată, își arăta roadele. Cele exterioare, căci altele se regăsesc în profunzimea sentimentelor de vibrant patriotism cărora generația de liceeni de începutul veacului nostru avea să le dea suprema expresie la Mărăști, Mărășești și Oituz, având fericirea de a vedea întruchiparea idealului unității naționale în anul Marii Uniri din 1918 de încununare a aspirațiilor seculare ale poporului român pentru unitate și libertate națională.

A N E X E²⁸

/Scrisoarea trimisă de Gh. C. Ionescu (Șișești) către N. Tanașoca, la 19 februarie 1903/

1903 Februarie 19
T. Severin

Iubite amice,

A trecut aproape un an și jumătate de când durează corespondența aceasta între noi. Și mi-a trecut prin minte să ne uităm încă o dată la ea, de când am început și până acum. Au trecut 15 luni și de abia sîntem la a cincea scrisoare cea ce face o scrisoare în trei luni.

---

²⁶ Ad. D. Bumbăști, *op. cit.*, p. 145.

²⁷ *Ibidem*, p. 148

²⁸ Arhiva Muzeului de istorie națională și arheologie din Constanța. *Fond documentar* – F 89775-89781.

Faptul acesta mă întristează mult pe mine și negreșit trebuie să te întristeze și pe tine.

În adevăr scopul acestei corespondențe a fost o continuă și neîntreruptă schimbare de simțăminte, de impresiuni; lucruri ce ne isbesc spontan și pe care parcă o nevoie de a împinge ale destăinui și altora. Noi ne-am cunoscut din scrisori tot așa de bine cum ne-am fi cunoscut personal, cu mare dragoste ne-am trimis unul altuia scrisorile; când te gîndești însă că ele nu veniau de cât din trei în trei luni. Apoi în trei luni câte nu-ți trec pe dinaintea ochilor, câte n-o să te preocupe, câte griji n-o să-ți vină, scrisoarea se dă uitării și legătura ce trebuie să ne uniască mereu, se subțiază până când în sfîrșit să vină altă scrisoare. Și din ce cauză asta? Ori fi și altele dar aceia, de care nu dau cu sama și pe care o cred cea mai de căpetenie e următoarea:

La început noi dornici de a ne spune cât mai mult, ca, necunoscuți cum eram să ne cunoașcem mai bine ne-am scris mult... parcă nu ne mai săturam scriindu-ne. Și ne-am cunoscut și totuși n-am încetat de a ne scrie mult, poate și mai mult. Bine înțeles că o scrisoare de felul acesta ne lua timp, ne trebuia o anumită dispoziție și noi căutam s-o facem cu o deosebită îngrijire. Și de aceea amânam. Las c-o fac Duminecă – și când ai amânat un lucru o dată însemnează că deja ai scăzut jumătate din entuziasmul cu care erai dispus să-l faci la început. Se întâmplă cine știe ce și cum entuziasmul e pe jumătate scăzut amâni pentru cealaltă Duminecă și entuziasmul scade și mai mult și tot așa. Până când în sfârșit o hotărâre luată într-un moment de mișcare sufletească, de multe ori un imbold din afară ne face să scriem scrisoarea. Dacă răspunsul l-am face curînd după primirea scrisorii și fără specială îngrijire a unei scrisori literare, dacă scrisoarea ar fi jumătate de scurtă, lucrul ar merge mai bine, cred, legătura s-ar stabili mai intimă mai de nedespărțit, ar fi și mai durabilă. Pentru mine-i dureros următorul lucru: Am avut încă un corespondent (este probabil, N. Vangheli, amintite în prima parte a lucrării – n.n.) la școala comercială din Salonic, am schimbat împreună patru scrisori anul trecut. El a terminat școala și eu nădăjduiam că o corespondență de un an ne va fi legat în de ajuns ca faptul de mai sus să nu ne despartă.

Și totuși ne-a despărțit.

Vezi noi aicea urmărim un ideal frumos, măreț. Băeții noștri schimbă scrisori cu toate școlile românesci din Macedonia; cu tineri din mai toate școlile Transilvaniei, avem planul să stabilim corespondența cu școala română din Sofia și cu școlile din Bucovina. Vezi ce frămîntare, ce fierbere de simțăminte produce corespondența. O rețea a tinerimii ce se pregătește pentru o viață măreață: viața Românilor. Și de atunci când legați de pe acum ne vom pasiona pentru biruință în lupta cea mare atunci în mod natural scrisorile noastre vor fi și lungi și frumoase și neîntrerupte una după alta.

Atunci inima o să clocotească, n-o să-ți dea răgaz, fără să vrei o să scrii mult, mult de tot.

Cât ne mișcă scrisorile Românilor din generația trecută, care departe unul de altul, împrăștiați de la tulpină își descărcău prin condei toată dragostea de țară, tot focul de care ardeau!

Și acum ca să isprăvesc scrisoarea trecută, sau să o completez îți voi scrie două păreri ale D-lui Delavrancea despre Doina noastră și despre judecarea poeziei îndeobște, amîndouă din două conferințe din care cea din urmă ținută la Ateneul de aici din T. Severin.

Judecând după originea cuvîntului doină, origine a cărui ipotesă a dat-o Domnul Hașdeu acest cuvînt a însemnat la început cântec în general, orice fel de cântec. Cum începuturile noastre au fost turburate ca ale oricărui popor, timpuri de năvală de jaf, de robie și de luptă era firesc că să nu existe altfel de poezie de cât poezia răsboinică.

Și iată că doina a însemnat la început cântec răsboinic, cântec de luptă. Cu înșămnarea asta a trăit mult timp, pentru asta avem dovezi în cronicari și chiar în Cantemir. Dar imediat ce viața politico-socială se schimbă, se schimbă și caracterul doinei. Vin alții nu să ne conducă destinele dar să ne asuprească și să ne stoarcă, poporul n-o să-i mai cînte pe ei, căci nu ei sînt eroii neamului. El își cântă pe cei ce se ridică iau calea cadrului și lovesc în asupritori, își cântă haiducii căci și vitejia își schimbase caracterul, se făcuse o vitejie de ceată. Și se vede că a fost foarte aproape de inima poporului haiducii, căci de felul acesta avem multe și neîntrecut de frumoase poezii. N-a fost de ajuns atât, vei o transformare socială care amără și mai mult pe bietul Român. Numai Domnul Curtea și soldații domnești fuseseră greci; boierimea acum e înlocuită cu cea greacă. Și atunci apăsarea trece marginile. Lupta nu mai fu națională, fu socială, căci era nutrită de ura de clase. Eroii de altă dată stingheriți, resleți de abia dacă mai ieșeau la drumul mare să loviască împinși de desnădejde. Și iată că în doină poporul începu să-și cînte toată ura lui, tot sbuciumul sufletului seu înneecat și amărît.

Și iată că doina luă fața unui cântec trist prin excelență.

Toate poeziile treiste fură considerate doine pentru că de alt fel și isvorul nesecat al durerii unul era. Cîntecele de dor, de jale ori ce fel de poezie lirică fură doine.

Acesta-i înțelesul obștesc al doinei dor.

Și acum ia să-mi calc eu însu-mi propunerea despre partea a doua, adică despre felul cum se socializează o idee poetică, un simțămînt, o să-ți vorbesc în scrisoarea viitoare.

Și iartă-mi dacă și așa o fi fost prea lungă.

Cu drag,

Gh. C. Ionescu (Șișești)
VI Liceul „Traian”

/Scrisoarea a doua; fragment din care s-a conservat partea a doua, semnată de către expeditor; nedatat/

(...)

Să-ți mai spun o noutate. La noi la Severin s-a agitat de multă vreme o idee căreia împrejurări neprielnice nu i-au putut da ființă de cât de abia acum. Era vorba ca Profesorii noștri împreună cu noi elevii să scoatem o publicațiune a școlilor seundare. Încă ea se vor publica concursuri de-ale tuturor elevilor din țară și ale corespondenților din afară pentru a stârni emulația și discuția; se vor publica compoziții de-ale elevilor literare ca novele, poesii, ori științifice ca cercetări sociale, probleme, etc. Se vor face traduceri, cele mai bune se vor publica. Pentru o mai mare emulație se vor organiza premii. Corespondența interșcolară va fi una din primele ei griji. Vor veni apoi studii de-ale profesorilor, cercetări pedagogice, cercetări noi în Istorie, Științe Naturale etc. O mare parte o va ocupa colecțiile de folklor, culese din popor, studii filologice etc. O să fie foarte interesantă și noi am acceptat-o cu multă nerăbdare. În sfârșit la 1 Mai o să apară. Le-am comunicat și celor din Transilvania, au fost foarte entuziasmați. O să v-o trimit și vouă.

Ți-am găsit corespondent în Transilvania: Vasile Berinde (născut la Certeze com. Satmar, locuesce la Avas-Ujfalu). E în cl. VII Liceul român din Beiuș. Am luat și cu unul coleg cu al tău. Îi scriu acuma. Vezi că corespondența în Transilvania se face fără autorisarea statului maghiar. Cumpănă. În Bucovina o să fie mai greu căci n-avem cui scrie deocamdată; totuși sper că în viitoarea scrisoare să-ți trimit un nume și din Bucovina.

Scrisoarea pentru Transilvania voi pune-o în același plic cu cele ce vin la noi nefrancată și noi vom expedia-o de aici cu ale noastre. Vei pune numai adresa.

Al tău cu dragoste:

Gh. C. Ionescu

/Scrisoarea a treia; fragment; este cea mai întinsă; nu este păstrat nici începutul, nici sfârșitul/

(...)

acelei părți din poporul roman care a fost transplantată în Dacia nu a aristocrației bogată, luxoasă, moleșită, fără credință și fără morală și când mai cunosci în toate amănuntele viața intimă, tainică a poporului românesc și mai ales a poporului incult, care e cel mai bun păstrător, atunci îți sar numai de cât în ochi nisce asemănări care te zăpăcesc, te miră la prima vedere.

Potrivirile acestea isbitoare pentru cine le observă n-au în ele nimic afară din fire, nimic minunat și inexplicabil. Trebuia să fie așa când scim cu câtă frică, cu câtă îndoială și chiar îndărătnicie își schimbă omul, mai ales cel incult credințele, obiceiurile lui străvechi.

Eu m-am născut și am crescut în mijlocul țăranilor și în vremea asta m-am desprins cu credințele, cu obiceiurile, cu părerile lor tainice și nestrămutate asupra tuturor ce văd în jurul lor: natură, muncă, viață, moarte, etc. Și acum cărțile și școala mă pun în mijlocul lumii române, în mijlocul religiei, în mijlocul credințelor intime ale acestui puternic și viteaz popor.

Se vede, se scie că poporul roman a avut două soiuri de credințe, două religii dacă vrei: o religie primitivă, care se născuse din grija, și-n spaima și mirarea ce a încercat omul când a văzut când a încercat să misterul morții, sufletul. Ea a avut ca element primordial focul și adorațiunea lui. Apoi o altă religie mai frumoasă, mai poetică isvorită din admirația omului pentru natură și din puterea pe care fiecare om o vedea la această natură.

Să privim acum pătura care formează partea principală a națiunii române: poporul, poporul incult de la țară, țăranimea. De veacuri întregi neamul românesc să închină în legea creștină, adoră pe Isus Cristos și privește dogmele religiunii creștine. Și a fost f. religios poporul român. Tot.d'a-una a crezut, tot.d'a-una s'a plecat cu smerenie în fața legii creștinesci. Lucrul acesta e văzut, pipăit. Marea mulțime de biserici, care se văd și a căror nevoe s'a imțit dovedesc lucrul acesta cu prisosință. Și cu toate astea printre dogmele, printre adevărurile nestrămutate ale acestei religiuni s'au strecurat în întreg lanțul de veacuri care s'au succedat, un tot de redințe un tot de păreri asupra celor mai grele taine care au preocupat vreodată mintea omenească, un tot de obiceiuri curioase care sunt impuse de credințele, de părerile oamenilor, dar care n'au nimic de-a face cu religia creștină. Acest tot, această grămadă așa de puțin explicabilă la prima vedere constituie aceia că în limbajul ordinar e cunoscut sub numele de superstițiuni. Superstițiuni, credințe greșite zic unii provenite din nesciință și cu toate astea sunt foarte limpede când vezi că toate, dar toate sunt de origine română. Astăzi ne par curioase, ciudate căci se ivesc așa de-o dată, fără nici o pricină care să le fi determinat, fără nici o legătură. Să vedem:

Românii credeau că mortul trăiesce, trăiesce materialicesce mormînt, în locuința aceasta subterană, a doua locuință a familiei. Și-și închipuiau că pentru ca mortul să fie fericit, liniștit, nu era nevoe de cât de aceia ca familia să-i adreseze rugăciunile cuvenite și mai ales să-i aducă la anumite timpuri „prînzul funebru din care mortul se hrănea, bea și mânca. Creștinismul nu admite această a doua viață a corpului; ci numai a sufletului, viață în sferile ceresci care n-are nevoe să fie susținută prin prînzuri, prin „mese”, ci numai

prin „credință, speranță și dragoste”. Creștinismul admite nise mese funebre: pomenile, parastasele, le admite pentru noi cei vii ca semn al dragostei de aproape, le admite prin faptul că ar face bine că ajutorează pe cei lipsiți. Ia încearcă însă și pătrunde bine în sufletul, în credința intimă din inima țaranului, vei vedea numai de cât că el crede cu tărie și cu siguranță că mîncarea merge la cel mort. Când se dă ceva de mîncare cel ce dă zice „Să-i fie lui cutare” să meargă cu alte cuvinte pâinea, ori paharul acesta la cel mort care are nevoie de ele. Și de câte ori nu vezi pe câte o mamă bătrână și săracă plângîndu-se și văicărîndu-se că „Ce o face copilul meu singur nemîncat și neîmbrăcat că doar eu săraca n’am mai avut vreo puțință să-i trimit și lui pe a lume (lumea de dincolo) măcar un colac”. Dau țaranii haine de pomană și nu le dau ca să se conformeze dogmei creștine, care zice să ajuți pe cel lipsit. Nu fiindcă mai nici o dată nu le dăruiesc unui cerșetor, unui neputincios, ori unui bătrîn, ci unuia care are de multe ori unei rude. Asta din cauză că el nu dă ca să ajute, ci dă convins că prin ceremonia religioasă săvîrșită, hainele vor merge la mort care se va folosi de ele. La Romani ceremoniile de felul cesta erau absolute familiare, era o nelegiuire ca un străin să ia parte la ceremonie; în creștinism din contră lucrul acesta e socotit ca o nelegiuire. Și cu toate astea la un praznic, la un prilej de felul acestuia Românul se ține mai mult de obiceiul moștenit prin sânge de la Romani de cît de obligațiunea legii în care crede. La un praznic adică la o masă religioasă în cinstea unui sfînt, tot așa la o masă în cinstea unui mort, întîia și ’ntîia sunt chemate rudele pe urmă prietenii casei, mai apoi vecinii și numai după această amănunțită alegere, dacă mai rămân scaune goale la masă sunt chemați și străinii.

Ba încă și mai mult cei vechi credeau că aceia /.../ (aici se întrerupe scrisoarea, respectiv, nu s-a mai păstrat urmarea).

8.06.1987

***THE YOUTH OF TURNU-SEVERIN AND THE IDEAL OF
NATIONAL UNITY AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY.
NEW DOCUMENTARY ASPECTS***

-abstract-

Key Words: Gheorghe Ionescu-Șișești, High-School „Traian” (Turnu-Severin), C. Armașu, aromanians, the national-cultural movement.

In this material – written in the summer of 1987, unpublished –, are published three letters – part of the interschool correspondence – (two signed

by the future scientist, agronomist Gheorghe C. Ionescu-Sișești) from 1903 (found in the Documentary Fund of the Museum of National History and Archeology in Constanța); two of them are sent to the Macedonian-Romanian student from Thessaloniki N. Tanașoca (future druggist in Constanța). In the first decade of the 20th century, the students of the „Traian” High School in Turnu-Severin will have close ties with Romanian students from Transylvania, as well as from the Balkan Peninsula, campaigning for the national unity of all Romanians.